

תוצאות היום

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן

גליון 73

יו"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

נושאי השיעור: א) מעשה המובא בגמ' באדם שנמעך בדומה למעשה שאירע בל"ג בעומר השנה - מהו סוד גילגולו של אותו אדם - כמה גילגולים הוא עבר - ביאור הקשר בין כל הגילגולים שהתגלגל.

ב) תירוץ הרב פעלים האיק מותר לומר חצאי פסוקים - הערה בגירסת הספרדים זקף קטון במילוי "ר" - קושיא עצומה בדברי הרב פעלים - קושיית היביע אומר על דברי היכין ובוועז ומה שנדחק ליישב - דיוק נפלא ממין שליט"א בדברי היכין ובוועז ומיושבת קושיית היב"א באופן נפלא ומרווח - כמה הערות על מש"כ בספר אסף המזכיר - בטעם שינויי הניקודים כשיש אתנח או זקף.

א.

מעשה המובא בגמ'

הדומה למה שאירע בל"ג בעומר בעה"ר

נתחיל נושא קצר מענייני דיומא, בחוברת שערי יצחק (פ' אמור) כתבנו מספד על הרוגי מירון שנהרגו במיתה משונה רח"ל. מצאנו מקום בש"ס שהוזכר מעשה דומה למה שאירע בל"ג בעומר, והוא בגמ' פסחים (סד:). וכך כתוב שם, תנו רבנן, מעולם לא נתמעך אדם בעזרה, חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל, שנתמעך בו זקן אחד, והיו קורין אותו פסח מעוכין. עכ"ל, ויש לשאול: א) מיהו הזקן האחד. ב) מהו שקראו לו פסח 'מעוכין', הרי רק הוא נמעך והיו צריכים לקרוא לו פסח מעוך.

בגמ' בהמשך הובא עוד מעשה, תנו רבנן, פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עינו באוכלסי ישראל. אמר ליה לכהן גדול, תן עיניך בפסחים. נטל כוליא מכל אחד, ונמצאו שם שישים ריבוא זוגי כליות, כפלים כיוצאי מצרים. דהיינו שמספרם של עמ"י הגיע לסכום של 'שישים ריבוא זוגי כליות', וממשיכה הגמ' ש"ז חוץ מטמא, ושהיה בדרך רחוקה, ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם, והיו קוראין אותו פסח מעוכין. ע"כ, ובמפרשים עשו חשבון של מספר האנשים שהגיעו לעזרה, ונמצא שתים עשרה מליון. ובמדרש איכא רבתי פ"א פסוק ג' מובא מעשה זה. והובא שם שהיה זה בהר הבית שהיה גדלו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. ומ"מ הדבר תמוה איך כ"כ הרבה אנשים יוכלו להכנס למקום כזה קטן. וזה מהניסים שהיו במקדש.

ביאור נפלא מי הוא אותו אדם שנמעך ומה גילגולו

וברמ"ע מפאנו כתב, שהגילגול של הזקן שנמעך בעזרה, היה השליש של אלישע שדרסו אותו בשער העיר, ומת. ועכשיו חזר על אותו טעות שעשה, ולא תיקן את עצמו, ולכן מת באותה מיתה. ועוד חידוש כתב הרמ"ע מפאנו, שהוא היה גם גילגול של שר האופים. והקשר בינו לבין שר האופים לא כ"כ ברור ומ"מ כך כתב שם 'שר האופים הוא השליש אשר נרמס בשער וימות'.

והדימוי בין השליש לאותו זקן הוא מבאר כך. הרי השליש לעג לדברי אלישע שאמר "כעת מחר סאה סולת בשקל". היה בשומרון רעב כבד מאוד, עד כדי שהאנשים היו אוכלים את ילדיהם רח"ל. וכתוב בתוכחה שאישה בישלה את בנה ואכלה אותו עם חברתה, וסיכמה עם חברתה, שלמחרת היא תבשל את בנה, ולמחרת אותה אישה לא הסכימה, ובאה לירוס למשפט. וכשראה את המצב הנורא, נבהל. והלך לאלישע, ואמר לו אלישע, כעת מחר בשער שומרון סאה סולת בשקל. ואז מכרו ראש חמור בשמונים שקל, שהיה נדיר להשיג אוכל. ובסופו של דבר הארמים ברחו, ונתקיים דברי אלישע הנביא.

ובמדרש מובא שמה שלילגלג השליש על דברי אלישע, לא היה

מפני שלא האמין. אלא שחשב שכיון שהדור כ"כ פרוץ בעבירות, אינו ראוי לכאלה ניסים. ומכיון שלימד קטגוריה על ישראל, נענש. ובמדרש מובא ששר האופים נתלה מפני שבישר דברים רעים. וכן אותו זקן שעינו היתה רעה על עמ"י, שהתפלא ע"ז שהם כ"כ הרבה אוכלוסין, ולא אמר 'בלי עין הרע' וכדו'. ולכן שוב נענש באותה מיתה שנמעך. ולכן קראו לו 'פסח מעוכין' שהרי נמעך פעמיים.

ב.

קיצור הדברים בענין הרב פעלים

דברנו בשבועות האחרונים על דברי הרב פעלים בענין אמירת חצאי פסוקים, ובעזרה"י עכשיו נייער קצת את ההדורים. ישנו כלל, כל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינו. ומקשים המפרשים א"כ איך אנחנו אומרים חצאי פסוקים, כדוגמת "על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו" וכדו'. ויש ע"ז כמה תירוצים. וברב פעלים כתב בזה"ל, ואחר החיפוש ראיתי להגאון חתם סופר שהביא מספר מגן גיבורים שנזכר בו חידוש מספר יכין ובוועז דהיכא דאיכא אתנח או זקף קטון פסקינו ואין קפידה בזה ע"ש. ע"כ.

הערה בגירסת הספרדים זקף קטון במילוי "ר"

דרך אגב הוא כתב זקף קטון, וכן רואים בהרבה ספרים, שהספרדים גורסים זקף קטון מלא "ר". ואנחנו, וגם אשכנזים, אומרים זקף קטן חסר "ר", שהרי כשאומרים 'קטון', פירושו יותר קטן מקטן. כתוב בגמ' שמואל הקטן, ויש גורסים שמואל הקטן, דהיינו שהוא יותר קטן מקטן. ושם פירושו, או מפני שהיה מקטין את עצמו, או מפני שמואל הנביא. דהיינו שלא נחשוב שמדובר על שמואל הנביא, אומרים שמואל הקטן. ולכאור' אם הספרדים אומרים זקף קטון, צריך להיות להם הבדל קיצוני בניגון בין זקף גדול, לזקף קטון. דהיינו שהזקף קטון שפל מאד בקיצוניות מהזקף גדול. ולפי הניגון של הספרדים כיום לא נראה כ"כ הבדל קיצוני.

פלא עצום בדברי הרב פעלים

נחזור לענייננו, ומסיים הרב פעלים בזה"ל, נראה כי טעם זה אמת ויציב וגוברא רבה אמר מילתא דמיתבא דעתא ומסתבר כוותיה. ע"כ הוא משבח את דברי היכין ובוועז, ושאלנו, פלא עצום, הרי דבריו נגד הגמ' שדנה לענין קריאת ר"ח האם דולג או פוסק, ולפ"ד כיון שיש אתנח באמצע הפסוק "ואמרת להם", נחשב כשני פסוקים. ומדוע רב חולק וסובר שאסור להפסיק. ועל מה הנידון. והפלא היותר עצום, שלא רק שהרב פעלים לא שואל את השאלה, אלא נותן לזה גושפנקא. ובפרט שראה את דבר היכין ובוועז בתשובת חת"ס (אור"ח סימן י'), ששם החת"ס מקשה קושיא זו

על היכין ובוועז, ודוחה דבריו. ותמוה שהרב פעלים ראה את קושייתו של החת"ס, ולא התייחס לקושיא כלל. ועוד שהחת"ס ראה מש"כ בספר מגן גיבורים (סימן נ"א ס"ק ג) ליישב הקושיא, ודחה דבריו. וז"ל החת"ס, ונוראות נפלאתי על תירוצם דניחא להו, ואין שחר לדבריהם במחילת כבודם, וכו' ואין מקום לדבר זה. וכל שהאריכו מעלת כבוד תורתם בהמצאה זו, לפע"ד אינו נכון. וכו', ע"כ.

וז"ל המגן גיבורים, הנה מצאנו דבר נפלא בשו"ת יכין ובוועז ח"ב להרב מהרשב"ש סימן ב', שכתב שיש מי שאומר שיש לשליח ציבור לחזור ולומר הפסוק "אני ה' אלוהיכם" הראשון מטעם דכל פסוקי דלא פסקיה משה וכו'. ואח"ז הרשב"ץ וא"א (אדוני אבי) ז"ל כשהיו עוברין לפני התיבה שלא להפסיק בפסוק, היו מתחילין מלהיות לכם לאלוהים. וכתב שם בהג"ה בשם הרצב"ש שתמה שלפ"ז מ"אני ה' אלוהיכם" היה לו להתחיל שהוא התחלת הפסוק, ולא מלהיות לכם לאלוהים שהוא אמצע הפסוק. וכתב שעמדה בפניו הקושיא כהר גבוה, עד שבנו ישמרהו אלוהים תירץ בדרך אמת ואמר, שבמילת מצרים יש זקף קטן, ופיסוק טעמים הוא הלכה למשה מסיני. ולכן יכול להתחיל מלהיות לכם לאלוהים ע"ש. ע"כ. ולפ"ז, כתב המגן גיבורים ליישב המנהג שנוהגים שהמוהל מחלק הפסוקים לכמה אנשים יעו"ש.

קושיית היב"א על דברי שו"ת יכין ובוועז ומה שנדחק ליישב

בספר יביע אומר (ח"י סימן י"ב) כתב בזה"ל, חזות קשה הוגד לי, כי ראיתי בשו"ת יכין ובוועז ח"ב (ס' ב) שכתב, שיש מי שאומר שבסיום ק"ש יש להתחיל מראש הפסוק, להשלים רמ"ח תיבות משום דאמרין בגמ' כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו', ואיך נפסוק אנחנו הפסוק לחזור רק אני ה' אלוהיכם אמת, ולעבור על דברי חכמים שאמרו כל פסוקא וכו', ואף שלא חסר רק שלוש תיבות להשלים רמ"ח, מ"מ בכלל מאתים מנה, וכו' ובשו"ת רב פעלים ח"א (ס' יא) הנ"ל כתב בזה"ל וכו' ע"כ והנה אחר כל דברי השבח האלה עדיין הדבר תמוה, כי מדוע העירו בתשובה שם על החוזרים רק "אני ה' אלוהיכם", ומשום כל פסוקא וכו', הרי לפני כן יש אתנח במילת "לאלוהים" שהוא יותר מפוסק מאשר זקף קטון, ואע"פ כן הקשו עליהם מההיא דכל פסוקא וכו'. א"כ כל שכן שאם חוזרים ממילת להיות לכם לאלוהים, דלא מהני, שלפניו יש במילת מצרים זקף קטון בלבד. ואיפה הלך הכלל דכל פסוקא דלא פסקיה משה וכו'. ומדוע היה נוח לו לחזור ממילת להיות לכם וכו'. הלא אדרבה יותר טוב לחזור רק אני ה' אלוהיכם, שיש אתנח לפני זה. וצ"ע. ואין לנו אלא לומר שהרשב"ץ והרשב"ש היו חוזרים מתחילת הפסוק. וכמו שסיים הרשב"ש (ס' לו) וז"ל "שראו לגעור במי שמתחיל באמצע הפסוק, משא"כ בקורא כל הפסוק כולו, וכן היה נוהג א"א הרשב"ץ" ושלא כמ"ש בס' יכין ובוועז שהיו חוזרים מתיבות להיות לכם לאלוהים וכו'. ע"כ.

דיוק נפלא ממגן שליט"א

ליישב דברי היכין ובוועז מקושיית היב"א

אבל חושבני שיש בדבריו טעות קטנה. הוא הבין שקושיית היכין ובוועז היא על החוזרים מ"אני ה' אלוהיכם". אבל חושבני שזה לא נכון. אלא קושייתו על האומרים לחזור מ"ה' אלוהיכם אמת", הרי יש כלל שכל פסוקא וכו'. ולכן אמר שצריך לחזור מתחילת הפסוק, דהיינו "להיות לכם וגו'". ששם יש זקף קטן, ופשיטא שאם זקף קטן מפסיק, כ"ש שאתנח יפסיק וא"כ היה אפשר להתחיל מ"אני ה' אלוהיכם", אלא ששם יש בעיה אחרת שהרי בפסוק כתוב "אני ה' אלוהיכם" פעמיים, בתחילתו ובסופו, ואם נחזור מ"אני ה' אלוהיכם", אפשר להתבלבל ולחשוב שחזר על ההתחלה, וא"כ השמיט את כל המשך הפסוק. ולכן הסביר נכדו של היכין ובוועז שכשיש זקף קטן נחשב הפסק, ולכן חזרו מהמילים "להיות לכם וגו'". ומה שלא חזרו מהמילים "אני ה'", זהו כנ"ל שגרגר טעות. ומתוך לשונו של היכין ובוועז נראה ברור שזה הפשט. והיב"א במחילת כבודו דחה אותם בחינם. וז"ל היכין ובוועז אמת ויציב ונכון לא לומר אמת שתי פעמים, לפיכך לא צריך לחזור כי אם "אני ה' אלוהיכם" לבד, לפי שאמת אינו מן המקרא. וכו' ויש מי שאמר שצריך להתחיל מראש הפסוק, משום

דבגמ' פ' בני העיר אמרי כל פסוקא דלא פסקיה משה וכו' ואיך נפסוק אנחנו בלא צורך. ועוד שבכלל מאתים מנה, ואם אנחנו צריכים להשלים רמ"ח ולא חסר אלא שלוש, והשלמנו שש, הרי נשלם רמ"ח. ומה צורך להפסיק את הפסוק ולעבור על דברי חכמים, וכן היו נוהגים אדוני זקני הרשב"ץ, ואדוני אבי הרשב"ש, וא"ח רבי צמח, ומתחילים מ"להיות לכם לאלוהים". ע"כ.

ובספר יכין ובוועז ישנו ההג"ה מבנו, וכתב שנשאל מה מועיל להתחיל מ"להיות לכם" הרי עדיין יש חסרון של כל פסוקא וכו'. וכתב בזה"ל, עד שבני ישמרהו אלוהים ינחהו בדרך אמת אמר, במילת "מצרים" יש זקף קטון, ופיסוק טעמים הלכה למשה מסיני, א"כ בטוב אמר הרב שאותם המתחילים ה' אלוהיכם אמת פסקו הכתוב, במקום שלא פסקו משה. וכו' ע"ש ע"כ. כתוב מפורש שדוחה את אותם הסוברים לחזור על המילים 'ה' אלוהיכם אמת' ולא על הסוברים לחזור מ"אני ה' וגו'".

ונחמד יותר, שנמצאו שתי דחיות להסוברים לחזור "ה' אלוהיכם אמת", (א) היכין ובוועז כתב שהמילה אמת אינה מפסוק ולא משלימה. (ב) ובנו דוחה מהטעם דכל פסוקא דלא פסקיה משה וכו'. וא"כ אפשר להתחיל מ"אני ה' אלוהיכם" ורק הבעיה כנ"ל מחשב בלבול. ונמצא דבריהם מובנים ומחוזרים שכוונת אבותיהם ורבותיהם שהיו מתחילים מ"להיות לכם וגו'", ולא מתחילת הפסוק ממש [ודלא כהיב"א].

נמשיך עוד ביב"א וז"ל, ועכ"פ מה שהעתיק רב פעלים הנ"ל בשם יכין ובוועז שכל פיסוק טעמים של זקף קטון או אתנח, חשוב פסקיה משה, אינו מדויק, כי מדברי היכין ובוועז מוכח דדוקא זקף קטון נחשב פסקיה משה, משא"כ באתנח. ע"כ. ולפי דברינו הדברים מדויקים, שודאי הסכים היכין ובוועז שאתנח חשיב פסקיה משה, אלא שלא נתן עצה לחזור מ"אני ה' אלוהיכם" כנ"ל.

כמה הערות על מש"כ בספר אסף המזכיר

בספר אסף המזכיר (דף תג) לאחד מרבני זמנינו, כתב להסביר מה שכתוב בגמ' קידושיין שבני מערבא היו מסיימים את כל התורה בשלוש שנים הוא מכיון שכל מקום שיש אתנח או זקף קטן עשו שם סוף פסוק, וא"כ היה להם הרבה פסוקים. וע"פ זה הסביר עוד מדוע כשיש אתנח או [לפעמים גם] זקף קטן על איזה מילה, הניקוד קמץ במקום סגול. כמו שמצינו בכמה מקומות במילים ארץ שמים וכדו'.

ויש לשאול על דבריו, הרי מצינו גם בנביאים שכשיש על איזה מילה אתנח או לפעמים גם זקף קטן, במילה יש קמץ במקום סגול. כמו שמצינו במגילת אסתר, שבדרך כלל כתוב מרדכי בפתח, וכשיש אתנח או זקף, יש קמץ. וכי שם בני מערבא חילקו את הפסוק.

ועוד יש לתמוה שהרי לפעמים אי אפשר לחצות את הפסוק כשיש אתנח, שאם נחצה לא יובן המילה. לדוגמא כתוב בפסוק "ויחי שם אחרי הולידו את ארפכשד חמש מאות שנה ויולד בנים ובנות" ושם במילה ארפכשד יש זקף ובש"ן יש קמץ וכי יתכן שבני מערבא יחצו שם את הפסוק, הרי אין שום הבנה לחצי פסוק זה.

ויש עוד לדון בדברים, ואי"ה נאריך על זה בהזדמנות נוספת.

בטעם שינוי הניקוד בין קמץ לפתח או סגול

על כל פנים, בגוף הדברים אנחנו אומרים, שכל השינויים האלה [בין קמץ לסגול או פתח וכדו'] יש להם הרבה סודות וענינים גבוהים, ולא ניתן להסביר בטעמים קלושים ע"פ הפשט.

לדוגמא בפסוק כתוב "מקדש ה' כננו ידך" ובאות קו"ף יש שווא נע ודגש, וכן בפסוק "ענבי נזירך" באות נו"ן והפשטנים אומרים שהשינוי הוא לתפארת הקריאה, שהרי א"א להסביר אחרת ע"פ הפשט. אבל ע"פ הסוד יש לזה טעמים. ומ"מ ע"פ זה אמר הרב פעלים, שכשיש קמץ בסוף פסוק הוא ליפוי הלשון [ומיושבת הקושיא שהקשנו בשבוע שעבר], אבל זה לא מתאים לו שהרי הוא תמיד מדבר ע"פ הסוד, וגם באותה תשובה כתב כמה דברים ע"פ הסוד.

ה' ברוך הוא יאיר עינינו. [לענין מש"כ המגן גיבורים ליישב קושיית החת"ס, לא נכנסנו לזה כעת, וצריך בהזדמנות להכנס לסוד הענינים].